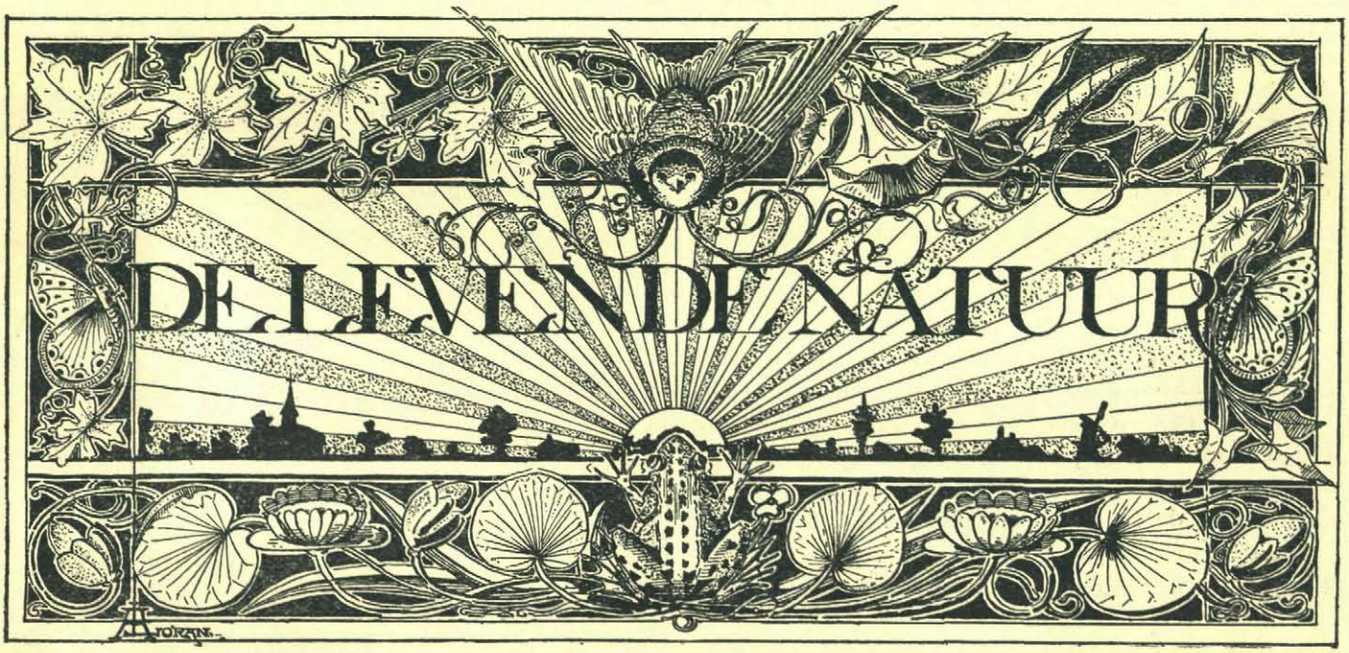
De Levende Natuur 9 (8):153-157 (1904)

NOVEMBER 1904. AFLEVERING 8.

REDACTIE
E. HEIMANS, Amsterdam en JAC. P. THIJSSE, Bloemendaal.
ADRES DER REDACTIE:
JAC. P. THIJSSE, TE BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN:
W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

Prijs per jaar f 3.60.

KLIMOP.

Gele bladeren ritselen neer in het heldere licht van de morgenzon. De linden zijn al lang kaal en nu volgen berken en beuken. Ze strooien hun blad op het bevroren gras, al naar hun steeltjes ontdooien; straks als van de grasrandjes zelf de ijskristalletjes gesmolten zijn, houdt de bladerval op, om morgen na een helderen vorstnacht opnieuw te beginnen. Dat duurt zoo eenige dagen voort, tot alles gevallen is en de winter voor goed zijn intrede doet.

Hoe heerlijk zijn die herfstdagen, vol pit en kracht. Je kunt wel allerlei weemoed bij elkaar scharrelen van sterven en heengaan, welke bladeren, dorre stengels, tranende twijgen en de moede natuur die zich te ruste legt; maar dat is toch allemaal niet veel meer dan een echo uit ouderwetsche stijloefeningetjes, waar je tegenwoordig op school niet eens meer een mager zesje mee haalt. Loop maar eens op een zonnigen herfstdag door bosch en duin, dan ben je bij je thuiskomst meer geschikt voor dikke boterhammen dan voor dikke tranen.

Wat een leven overal! De roodborstjes zingen aan alle kanten, winterkoninkjes schetteren er tusschen door, het bastaardnachtegaaltje probeert hem na te volgen en klevers, kruipers, meezen, goudhaantjes, roepen, fluiten, lokken en schateren met blij getier. Hoog in de lucht trekken onophoudelijk troepen vogels voorbij, nu eens ganzen, dan weer kraaien, luidruchtige benden kauwtjes of onregelmatige laagvliegende rijen van koperwieken, zanglijsters en mistellijsters. Dan weer dansen twintigtallen vroolijke vinkjes voorbij in gezelschap van sijzen en keepen. Ginds zweeft een groote wolk van spreeuwen en boven de weilanden manoeuvreeren de kievieten in breede, ondiepe colonnes.

Elk zandig plekje in het duin getuigt van bezigheid in de dierenwereld. Hier hebben konijntjes gezellig gezeten, ginds slingert het fijne spoor van een hermelijntje door het blinkend zand en onder de hooge dorens malen de voetsporen van fazanten en patrijzen voor uw verbeelding een tooneel vol drukte en bedrijvigheid. Daar is ook de voetzool te zien van den jager, een breede voetzool met dikke spijkerkoppen.

En niet alleen de dieren weren zich, maar ook de planten, dezelfde planten, die weenend hun bladerdos gaan derven. De braam, onze duinbraam, die de mooiste herfstblaren heeft van alle inlandsche planten, denkt heelemaal niet aan sterven, maar maakt zijn loten nog gauw een stukje langer totdat ze meters ver reiken, boort dan hun punt in den grond en houdt zich dan bezig met daar een tros van wortels te vormen en een knop aan te leggen, die in 't volgend jaar in staat zal zijn, op zijn beurt een gebied van vele vierkante meters grond te veroveren. Alle planten zijn nu bedacht op uitbreiding van hun heerschappij, hetzij door hun vruchten te verspreiden, hetzij door het vormen

De Levende Natuur 9 (8):153-157 (1904)

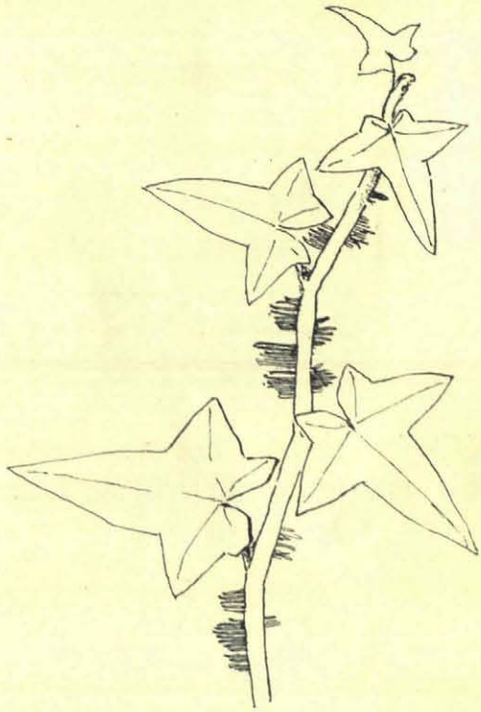
van uitloopers onderaardsch of bovenaardsch, al naar 't uitvalt. Zie maar eens naar de Zandzegge, de Moeras Andoorn, de Bosch Andoorn, de Wilge roosjes, de Heggewinde, het Zeepkruid, ieder een afzonderlijke studie waard. Zij arbeiden nu met al de energie, die ze in den zonnigen zomer hebben opgegaard en waarvan vele zooveel hebben verzameld, dat zij den heelen winter door kunnen blijven voortwerken.

Het is met de planten als met de dieren: er zijn er, die, en dan nog meestal schijnbaar, een winterslaap houden en andere, die in het koude jaargetijde voortgaan met werken en groeien, ja zelfs dien tijd gekozen hebben, om zomerwerk te verrichten, om te bloeien en vruchten te doen rijpen. Onder deze neemt de klimop de eerste plaats in.

Deze belangwekkende en gemakkelijk te kweeken klimplant blijft ondanks de sterke mededinging van allerlei vreemde klimmers nog altijd een welkome gast in parken en tuinen; en al ware dat niet zoo, dan zou zij zich toch nog altijd wel een behoorlijke plaats weten te verwerven in bosschen en achterbuurten.

Hoe gaarne ontmoet ik de klimop. Waar hij den grond bedekt is het bosch echt en oud. De rechte scheuten, met het vijfhoekig loof bezet, vormen een dicht vlechtwerk en de vele bladeren rekken en draaien hun stelen zoolang, totdat zij ieder hun aandeel krijgen van het weinige licht, dat den boschbodem treft. Zij nemen ieder plekje in beslag en vormen zoo een natuurlijke mozaiek, waarvan alle deelen prachtig ineensluiten.

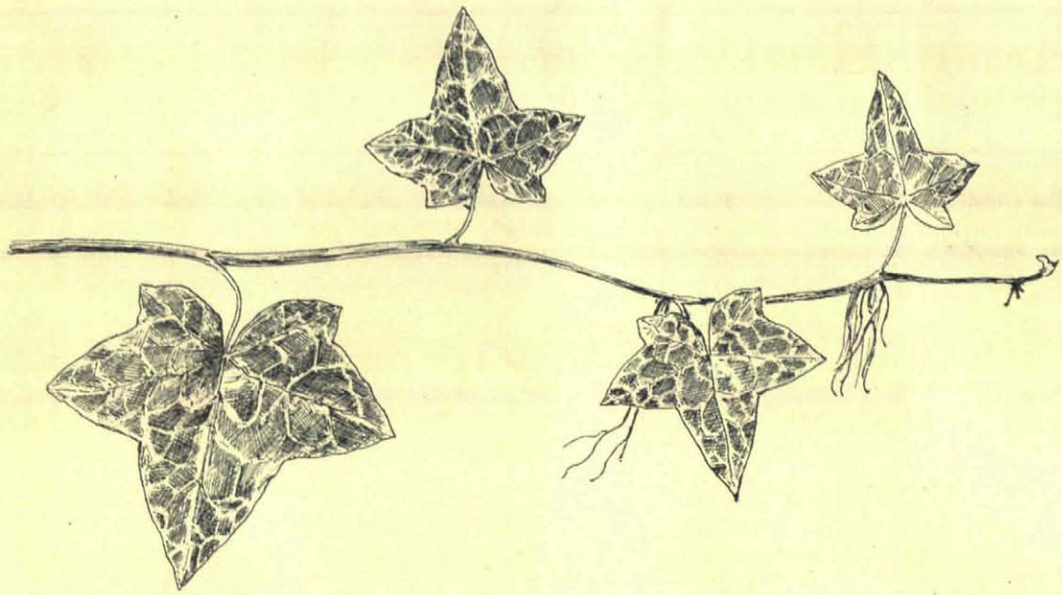
Waar een twijg voldoende in aanraking is met de aarde, vormt zich nabij de inplanting der bladeren een bundel wortels, die voedsel en vochtigheid opzuigen uit den grond en den tak aanleiding geven tot het vormen van zijknoppen, waaruit nieuwe twijgen te voorschijn komen, die het netwerk nog ingewikkelder maken. Zulk een bodemkleed van klimop kan vele vierkante meters boschgrond bedekken, zonder dat er nog van klimmen sprake is, al bieden ettelijke flinke boomstammen daartoe ook

klimtak.

de gelegenheid. Zoo gering is soms de neiging tot klimmen, dat je een kruiptak tegen een boom kunt binden, zonder dat hij er toe overgaat, om zichzelf vast te hechten en omhoog te gaan, wat een behoorlijke klimoptwijg toch behoorde te doen.

Aan deze liggende klimoptakken kunt ge bladeren vinden in eindelooze verscheidenheid van vorm en kleur, wel alle vijfhoekig, maar sommige smal, andere breed, nu eens zeer diep ingesneden, dan weer nauwelijks uitgerand, hier met alle vijf de punten ongeveer even groot, ginds met een lange smalle eindpunt, die de andere ver in lengte overtreft. De kleur is soms donkergroen, de aderen zijn bijna altijd wit, maar veelal zijn de

Kruiptak met bont blad.

De Levende Natuur 9 (8):153-157 (1904)

bla leren mooi geteekend met bonte en bruine vlekken. Deze zijn soms kenmerkend voor de heele plant, een andermaal vertoonen zij zich slechts aan enkele takken en het gebeurt ook wel, dat een plekje, waar ge het eene jaar niets vondt dan prachtige getijgerde bladeren, in een volgend jaar geheel bedekt is met eenvoudig groen, zonder eenige afwisseling.

Nu krijgen ineens sommige van die takken lust om tegen een boom, een schutting, een huis of een ruïne op te loopen, het komt er niet op aan wat, als het maar de hoogte ingaat. De onmiddellijke oorzaak van dat klimmen ken ik niet, ik kan wel zeggen dat het een kwestie is van leeftijd en individualiteit, maar hoe oud een klimop gemiddeld wezen moet, om zijn klimpartij te beginnen, moet gij zelf maar eens met kweekproeven uitmaken.

De klimtakken zijn dikker en brozer dan de kruiptakken, hun bladeren zijn minder lang gesteeld, maar ook vijfhoekig van vorm en waar vele klimtakken dicht bij elkaar groeien, ontstaan ook weer prachtige bladmozaïeken.

Het klimmen zelf heeft veel van de manier waarop bergtoeristen bijna loodrechte wanden bestijgen, dat kun je mooi lezen in boeken van Tyndall en Whymper. Ze drukken zich vlak tegen de rots aan met handen en voeten, armen en beenen, zoodat er een zoo groot mogelijk wrijvingsoppervlak ontstaat en kruipen dan langzaam de hoogte in. Zoo ook de klimop, die daarbij nog het voordeel heeft van altijd zijn eens gewonnen steun te behouden. Zijn wrijvingsoppervlak vergroot hij, door tal van kleine worteltjes te vormen, die zich stijf aandrukken tegen muur of boomstam, zoodat de tak er als 't ware aan vastkleeft. De worteltjes vormen zich alleen op plekken waar de tak reeds tegen een vasten wand aandrukt en wel bij voorkeur aan de stukken, waar geen bladeren zitten, dus tusschen de knoopen.

Hierin verschillen ze dus van die der kruiptakken, maar het zijn wat hun inwendigen bouw betreft toch echte wortels. Slechts zelden dringen ze in de boomschors en er is dan ook geen kwestie van, dat ze aan den boom voedingssappen zouden ontnemen.

Is dan zoo'n klimop nooit schadelijk voor de boomen? Nu, in de eerste jaren niet, maar als hij hoog opschiet en zich uitbreidt door de kroon, dan kan hij heel wat kwaad doen en zelfs de dood van zijn gastheer veroorzaken. Intusschen is de klimop zelf dan zoo groot en mooi en krachtig geworden, dat hij het offer wel waard is. Als hij slecht is voor den peppel, dan is de peppel juist goed voor hem. In fijne vruchtboomen zal natuurlijk niemand klimopplanten dulden.

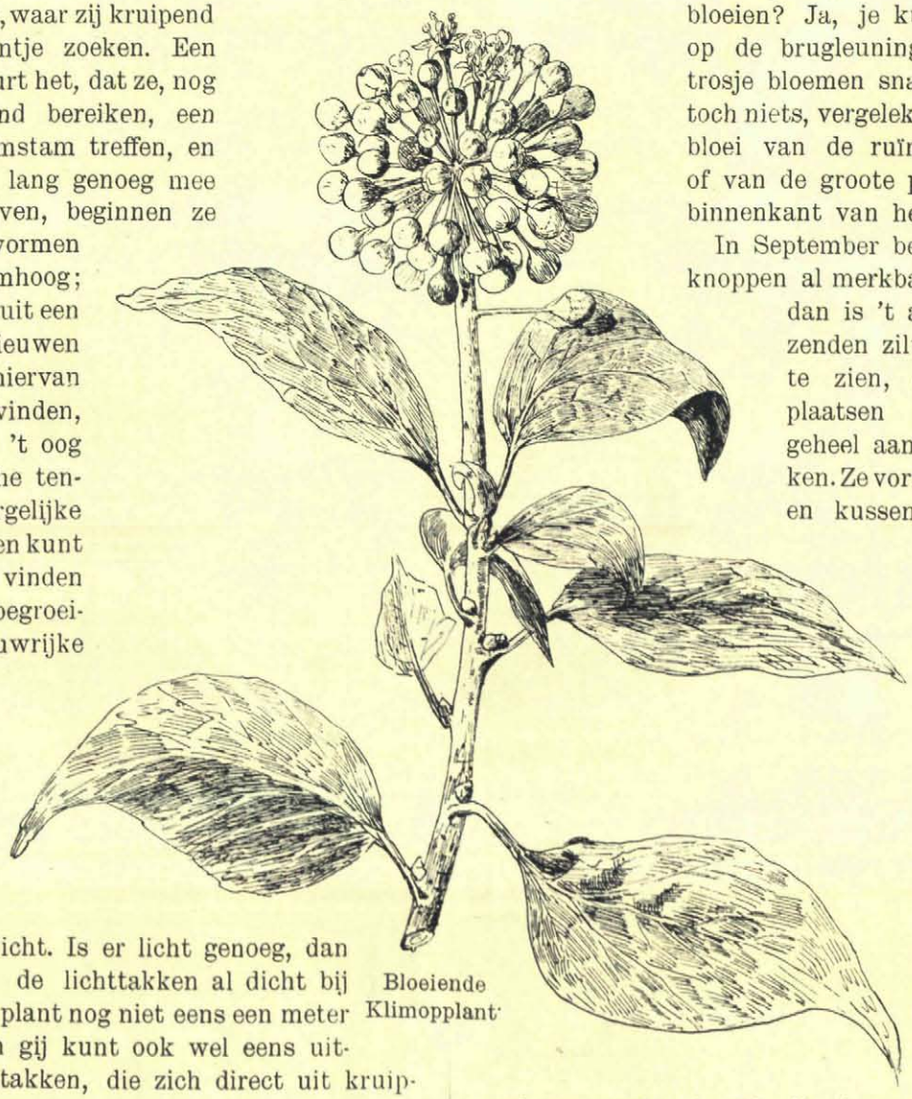
Nu komt de derde periode. De kruipplant heeft zich eerst opgewerkt tot klimplant en als deze hoog en sterk genoeg geworden is, ontwikkelen er zich takken aan, die naar alle kanten zonder eenig steunsel vrij de lucht in groeien. Uit de groeitakken, die in het half duister werkten, komen de bloeitakken en die zoeken het licht. Eigenlijk is het beter, ze lichttakken te noemen, want er zijn er genoeg onder, die geen bloemen dragen.

Heeft een klimop zich vergist en is hij ergens tegen op geklauterd, dat hem niet hoog genoeg brengt, dan maakt hij rechtsomkeert en zoekt het elders. Niet, dat hij zijn reeds vastgekleefde takken losmaakt, maar uit de knoppen in de oksels der

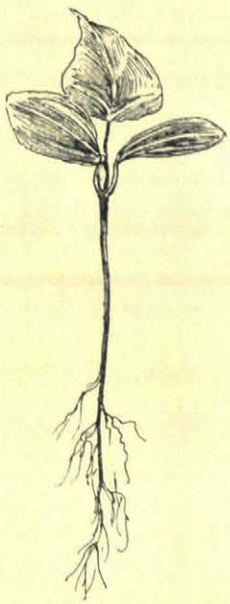
De Levende Natuur 9 (8):153-157 (1904)

bladeren ontwikkelen zich twijgen, die zeer snel groeien, naar alle kanten afhangen en dan spoedig den grond bereiken, waar zij kruipend een nieuw steuntje zoeken. Een enkele maal gebeurt het, dat ze, nog voor ze den grond bereiken, een muur of een boomstam treffen, en als ze dan daar lang genoeg mee in aanraking blijven, beginnen ze „hechtwortels" te vormen en kruipen weer omhoog; of wel ze maken uit een zijknopje een nieuwen klimtak. Mocht ge hiervan een duidelijk geval vinden, houd het dan in 't oog voor de Biologische tentoonstelling. Dergelijke hang- en zoektakken kunt ge altijd genoeg vinden aan brugleuningbegroeiingen op schaduwrijke plaatsen.

De hoogte, die een klimop moet bereiken om het tot bloeien te brengen, hangt voornamelijk af van de beschikbare hoeveelheid licht. Is er licht genoeg, dan ontwikkelen zich de lichttakken al dicht bij den grond, als de plant nog niet eens een meter geklommen is en gij kunt ook wel eens uitkijken naar lichttakken, die zich direct uit kruiptakken ontwikkelen.

Bloeiende Klimopplant.

Kiemplantje van Klimop.

De lichttakken zijn behalve aan hun stand dadelijk te kennen aan hun bladeren, die hemelsbreed verschillen van het gewone klimopblad. Zelfs de oorspronkelijke nervatuur is veranderd, de vijf punten zijn verdwenen; het blad is langwerpig geworden, de bladsteel dunner en slapper, zoodat we in plaats van de strenge vorm en schikking bij kruip- en klimtakken hier een los en sierlijk loover krijgen dat vrij naar alle kanten wuift. Als je zoo'n tak laat zien aan iemand, die den gewonen vorm van klimop wel kent, dan wil hij nooit gelooven, dat die van dezelfde plant afkomstig is; en je moet hem meenemen naar buiten om hem te overtuigen. Wie gaat er in October en November wel eens op uit, om de klimop te zien bloeien? Ja, je kunt in de parken op de brugleuningen wel eens een trosje bloemen snappen, maar dat is toch niets, vergeleken bij den klimopbloei van de ruïne van Brederode of van de groote peppels langs den binnenkant van het duin.

In September beginnen de bloemknoppen al merkbaar te worden en dan is 't al een lust de duizenden zilvergrijze bolletjes te zien, die op sommige plaatsen het bladergroen geheel aan uw oog onttrekken. Ze vormen dichte sluiers en kussens, die de stugge omtrekken van de ruïne afronden en verzachten.

Op slanke steeltjes staan de bloemen bijeen, vereenigd tot kogelvormige schermen. Soms is een enkel bloempje buiten 't scherm getreden en staat alleen een eindje lager aan den algemeenen steel. Ook zijn het er wel een stuk of vijf, die daar een apart kogeltje vormen, en bij forsche takken draagt een algemeenen steel wel drie of meer van die kogelvormige schermen, zoodat er schermtrossen ontstaan, die we kunnen beschouwen als de voorloopers der samengestelde schermen bij de Umbelliferen, die na aan de klimopfamilie verwant zijn.

„De bloempjes vallen weinig in 't oog en moeten daarom een sterker geur hebben, om de weinige najaarsinsecten te lokken", staat ergens in een dik boek. Maar daar ben ik het volstrekt niet eens mee. De bloempjes vallen door hun groote menigte, door het helder geel der helmknoppen, door de blinkende honigschijf rondom den stijl zeer goed in het oog, niet alleen komen er op af de insecten, die voor stille kleuren gevoelig zijn, zooals de wespen en vliegen, maar ook de prachtlievende vlinders zooals Atalanta's

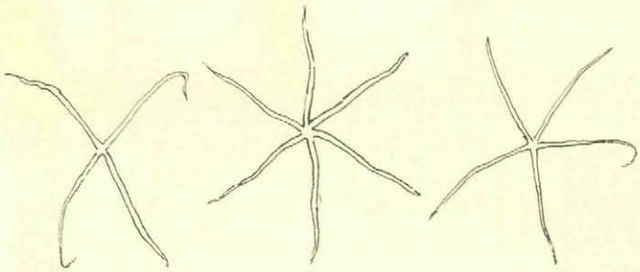

Kiemplantje van Klimop.

De Levende Natuur 9 (8):153-157 (1904)

en vosjes kunt ge soms bij tientallen op de honigrijke bloemen aantreffen. De geur is niet sterk en ook niet vies, ik neem hem voornamelijk als honiggeur waar.

Laatst heb ik nog eens een kwartiertje bij zoo'n bloeiende klimop gestaan. Het had gevroren en de rijp zat nog op 't gras, maar de dikke den, wiens roode stam door een dichten klimopcylinder was omgeven, stond al geheel in 't zonlicht. Bloem bij bloem opende zich en op die bloemen was het een gewiemel en gegons van bedrijvige insecten. Groote zweefvliegen, blauwe bromvliegen en groene bromvliegen arbeidden, dat het een lust was; ze hadden den kouden vorstnacht doorgebracht in een veilig hoekje; ze verlustigen zich nu nog in zonneschijn en bloemennectar, totdat het koudere jaargetij ze voorgoed binnenshuis drijft, evenals de groote wespenkoninginnen en hommelkoninginnen, die zich nog eens te goed doen, voor zij wegkruipen in 't beschermend mos. Die atalanta zit over een paar weken achter een turfhoop in mijn brandstofschuur; ook die arme stakkers van wesp- en hommelmannen

Sterharen.

kunnen nog een dag of wat honing snoepen, maar dan komen zij den kouden nacht niet meer door.

Wat zouden al die dieren moeten beginnen zonder de klimop, die tot in December kan blijven doorbloeien en zoodoende een soort van bruggehoofd vormt over den winter-afgrond, vanwaar over een kleine spanne tijds van enkele ontberingsweken het andere hoofd, dat uit Hoefblad en Sneeuwklokjes is opgebouwd, bereikt kan worden.

Niet alleen voor de insectenwereld is de klimop van beteekenis, maar ook en vooral voor de vogels. Het aantal, dat tusschen zijn twijgen schuilplaats en nestgelegenheid vindt, is legio, maar het allermooiste is, dat hij zorgt voor voedsel in het schraalst der dagen. In September hebben de lijsters reeds alle lijsterbessen opgegeten, zoodat er niet een meer overblijft, dan volgen de kraaibessen, de boschbessen, de bramen, de duindoorns, de Kardinaalshoedjes en de liguster en ze zouden den klimop ook wel afeten, als die maar rijpe vruchten had.

Maar die bloeit dood op zijn gemak tot Sint Niklaas en rijpt dan zoetjes aan zijn vruchten, gebruik makend van elk zonnestraaltje, geduldig zich werend tegen kou en verdroging door zijn dikke opperhuid, zijn dichte sterharen; daarbij komt ook een mysterieus rood vocht te pas, dat zich nu eens in groote, dan in kleine hoeveelheid in het celweefsel van stengels en bladeren vertoont. Eindelijk, tegen Maart, beginnen de vruchten zich zwart te kleuren en dan zitten heele dagen lang troepen merels, zanglijsters, koperwieken, spreeuwen, duiven, kraaien ervan te eten en die verspreiden de zaden wijd en zijd; zoodat ge in het najaar onder boomen en aan den voet van muren de aardige kiemplantjes bij dozijnen kunt vinden.

Er wordt verteld, dat voor den mensch de klimopbessen vergiftig zijn en in de grijze oudheid hebben ze verzonnen, dat de vruchten een middel zouden zijn tegen dronkenschap. Ook scheen men baat te vinden bij een krans van klimopbladeren om het hoofd, en zoo zie je Bacchus dan ook altijd afgebeeld. Later is men gaan vertellen, dat 't zoo goed is, om wijn te drinken uit bekers van klimophout, die de schadelijke bestanddeelen er uit zouden filtreeren.

Nu zou je zeer mooie bekers uit klimophout kunnen draaien, want het heeft een prachtige fijne structuur en oude planten hebben stammen van een decimeter en meer in omtrek, maar ik zou er niet graag een van willen opofferen, om die wijnwijsheid te beproeven. Ook is de eigenlijke Bacchusklimop een andere soort; de onze, de sterke winterbloeier, de helper der dieren, het sieraad van 't Bosch, is reeds door de oude Germanen aan Wodan gewijd.

JAC. P. TH.

BIOLOGISCHE COLLECTIES.

II.*)

Het was in de zomervacantie van 1897; niet eene, als waaraan we de laatste jaren langzamerhand gewoon waren geraakt, met regen en nog eens regen; maar bijna zoo mooi als van dit jaar, een echte, warme, met althans eenige bijzonder mooie dagen; waarop je een schaduwplekje leert waardeeren. Op zulke dagen kan het in de Texelsche duinen gloeiend heet zijn. Wel hadden we witte exemplaren van 't blauwe zandklokje (Jasione montana) gevonden, benevens Sturmia loeselii, dat aardige groene orchideetje, verder Gentiaan, Boschkartelkruid, Parnassia, Wolfsklauw, Limoen-

*) Dit artikel was reeds geschreven voor den vorigen jaargang; maar door vergissing bleef het tot nu toe in de portefeuille. B. B.